

„Teltkarcsú” istennők?

A Willendorfi Vénusz és társnői új fényben

Kereken száz éve, 1908. augusztus 7-én került felszínre Alsó-Ausztriában az emberiség őstörténetének egyik jelentős tárgyi emléke, a lelőhelyéről Willendorfi Vénusznak nevezett szobrocscsa, amely azóta világhírré tett szert.

A szobor

A Wachau-völgyben, a Duna bal partján végzett ásások eredeti célja vadászó és gyűjtögető őskori emberelődünk egyik táborhelyének kutatása volt, amikor a 9. réteg feltárásakor Johann Veran napszámós ásója alól egy kicsiny kőfigura fordult ki a sárga lösztalajból. A munkálatok vezetője, Josef Szombathy, a bécsi cs. és kir. udvari Természettörténeti Múzeum régészeti-antropológiai részlegének vezetője csak az aznap kiásott különféle maradványok tisztogatása közben ismerte fel a paleolit lelet különlegességét.

A mintegy 11 cm nagyságú nőalak a legnagyobb részletességgel megformált őskori kisplasztika, amelyet valaha is feltártak. A szobrocscsa egy mezítelen, erősen túlsúlyos női alakot jelenít meg, akinek vékony karjai nagyméretű, súlyos mellein nyugszanak. Hasa, csípője, hátsója feltűnően telt, combjai erősek, lábfeje hiányzik. A nemi szerv naturalisztikus ábrázolása, a hájredők pontos megjelenítése arra utalhat, hogy az őskori művész „modell” után dolgozott. A mai szépségideál eme pucér, a női idomokat túlhangsúlyozó antitézise – testtömegindexe* 50 felett – már a császárkori Bécsben is fejszóválást váltott ki, úgymond, szégyentelensége

*Testtömegindex (BMI) = a testtömeg (kg) osztva a testmagasság (m) négyzetével.

A „prehistorikus művészet ikonja”, a Willendorfi Vénusz

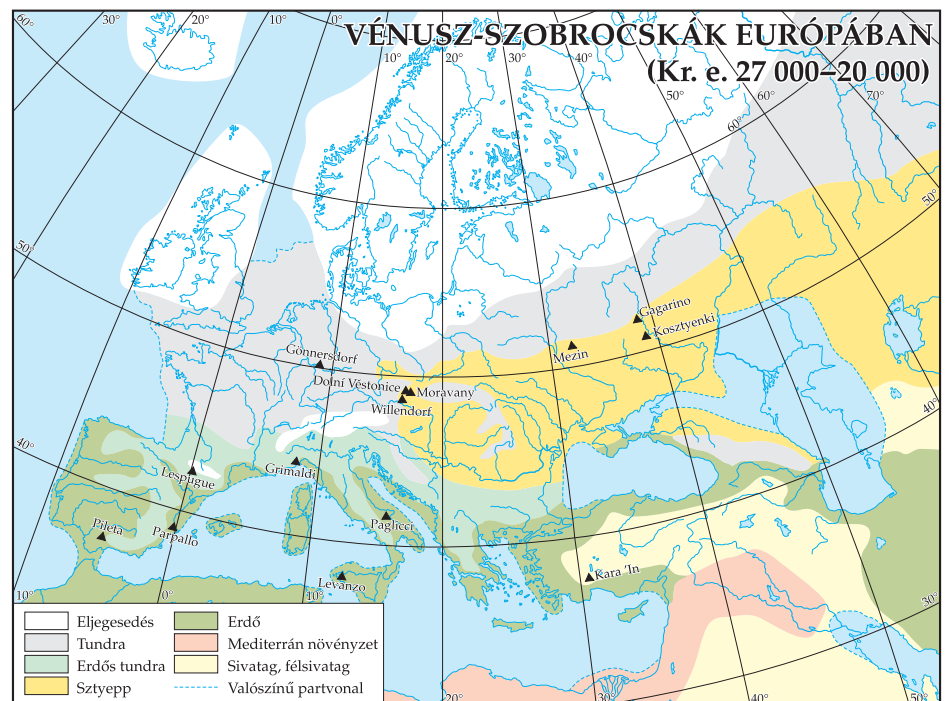
archeológusok szerint arra utalhat, hogy a gravetti kultúra emberei több mint 3000 km kiterjedésű területen hasonló kultuszokat ápoltak, kiterjedt kommunikációs rendszerben éltek.

A nagy számban előkeült kőkorszaki „Ős-Évák” – a Willendorfi Vénusz és

társnői – legnagyobb rejtélye eredeti rendeltetésük. Egyesek szerint erotikonokról, vagyis a kőkorszaki férfiak háromdimenziós „Hustler”-éről lenne szó. Ennek ellentmond a tény, hogy nem minden nőalak naturalisztikus kivitelezésű, némelyikük kifejezetten absztraktnak tekinthető, amely nem hat igazán izgatón. A legerjedtebb vélekedés szerint termékenységi szimbólumokról van szó, sőt a teltkarcsú hölgyábrázolásokban némelyek terhes nőket vélnek látni. Szakemberek e közkeletű nézetekkel szemben arra hívják fel a figyelmet, hogy az őskorszaki nomádok számára a túlnépesedés épp ellátási gondokat vetett volna fel, ill. hogy a vadász népek az állatsordák sikeres üldözésében voltak érdekelték, és nem abban, hogy valami növekedjen vagy teremjen számukra. A népszerűsítő irodalomban felbukkanó nézetek

Termékenységi szimbólum vagy erotikon?

A Willendorfi Vénusszal kapcsolatban két fontos kérdés merül fel: kik készíthették és milyen célt szolgálhatott? A régészettudomány álláspontja szerint ez a szobrocscsa az ún. gravetti kultúra (Kr. e. 27 000 – 22 000) terméke, amely a felső paleolitikum időszakában Európa jégmentes területein terjedt el. Jellemzően ehhez az időszakhoz köthetően a mai napig már mintegy 200 darab, a willendorfihoz hasonló, többé-kevésbé telt idomú női kisplasztika került elő, Szibériától a Pireneusokig. E széles körű elterjedtség az

egy része az őskori matriarchátus bizonyítékának tekinti a „madonnákat”, viszont a spekuláción kívül – az ilyen értelemben interpretálható régészeti, elsősorban sírleletek csekély száma miatt – erre a teóriára sincs bizonyíték.

Egy újabb felfogás a természeti környezet történeti változásait használja értelmezési keretként. Feltűnő ugyanis, hogy a molett női plasztikák többsége a C–14-es vizsgálatok alapján a gravetti kultúra végső időszakában keletkezett. A jégkorszak beköszöntével, az állandó jéghatár egyre délebbre húzódásával, a homo sapiens mintegy 22 ezer évvel ezelőtt fokozatosan elhagyni kényszerült Közép-Európát. A termékeny füves tundrák eltűnésével, amelyek mamut-, bölény- és egyéb növényevő állatok hatalmas hordáit tartották el, megszűnt a vadászó ember számára a korábbi élelem-bőség. Az egyre növekvő ínségben a széles csipejű, teltséget, bőséget és termékenységet sugárzó ősvénuszok ábrázolásai mintegy megtestesítették a törzs reményeit a túlélésre és a fennmaradásra – bálványokként, istennökként tisztelheték őket, a remény kézzel fogható hordozóiként.

Új vizsgálatok

A 100. évforduló alkalmából a bécsi szakemberek újabb tüzetes vizsgálatoknak vetették alá a willendorfi „ős-

„Vénusz”-figurák a gravetti kultúra területéről

asszonyt”, hogy jellegzetességeit, keletkezésének körülményeit behatóbban feltárva választ próbáljanak kapni a „molett női bálványok” kultuszának kérdéseire. Az állagvédelmi okok miatt elsősorban optikai (mikroszkópos) vizsgálatok a figuráról kiderítették, hogy anyaga szemcsés mészkő (ún. oolith), amelyet kovakő vésővel formáltak meg. Összehasonlító elemzéssel sikerült felismerni, hogy a nyersanyag nagy valószínűséggel a lelőhelytől mintegy 130 kilométerre fekvő Stranska Skala-i (Morvaország) őskori telep kőfejtőjéből származik, ami újabb bizonyíték a korabeli ember vándorlásaira. A szobrocskát eredetileg vörös festékkel vonták be, amelyet a halottkultusznál is alkalmaztak. Ismeretlen viszont azoknak a vízszintes, alig látható „vonalkódoknak” a jelentése, amelyek a jobb felsőkaron találhatóak.

A szobor elkészítésének céljára vonatkozó egyik tudományos értelmezés sem tekinthető azonban általánosan elfogadhatónak, és erre vonatkozóan a

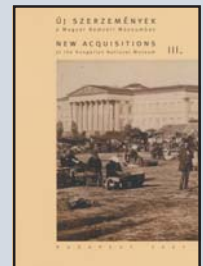
legújabb vizsgálatok sem tudtak egyértelmű válasszal szolgálni. Biztosan csak azt állíthatjuk, hogy érett, középkorú, gyermeket szült nő művészi megformálásai maradtak ránk a paleolitikumból. Nem tudhatjuk azonban, hogy az őskori ember milyen gondolatokat, kívánságokat, elvárásokat kapcsolt e figurákhoz. Egyértelműnek csak az látszik, hogy a Willendorfi Vénusz és társnői jelképeztek valamit, amit elődeink egy nagyobb földrajzi térségben hasonlóan – vélhetően kultikus módon – értelmezhettek. E szimbólum megfejtése azonban talán az őstörténet örök talánya marad.

Összeállította:
DÖMÖTÖRFI TIBOR

Olvasóink figyelmébe ajánljuk: *Walpurga Antl-Weiser: Die Frau von W. – Die Venus von Willendorf, ihre Zeit und die Geschichte(n) um ihre Auffindung* (Wien, Verlag des Naturhistorischen Museums, 2008.) c. kötetét.

A Magyar Nemzeti Múzeum új kiadványai

Új szerzemények a Magyar Nemzeti Múzeumban III. Válogatás a Történeti Fénykép-tár gyűjteményéből 2200 Ft

Baják László:
A Magyar Nemzeti Múzeum címeres halotti emlékei. *Biblioteca Humanitatis Historica XIX.* 1150 Ft

Cs. Lengyel Beatrix:
Olaszhoni emlék. Az itáliai magyar emigráció fényképeinek katalógusa. 10 000 Ft

Kaphatóak a Nemzeti Múzeum boltjában és a Kismagiszter könyvesboltban

E számunk szerzői

ÁDÁM MAGDA a tört. tud. doktora, tud. tanácsadó (MTA TTI); **BEREND T. IVÁN** akadémikus, egy. tanár (UCLA); **BOGNÁR KATALIN** történész-szakmuzeológus (Magyar Nemzeti Múzeum); **BURUCS KORNÉLIA** osztályvezető, tud. főmts. (MTA TTI); **CSORBA LÁSZLÓ** a tört. tud. kand., ig.h. (MTA TTI); **DÖMÖTÖRFI TIBOR** PhD, tud. főmts. (MTA TTI); **FARKAS ILDIKÓ** PhD, tud. mts. (MTA TTI); **FRISNYÁK ZSUZSA** PhD, tud. főmts. (MTA TTI); **MUREȘANU, CAMIL** akadémikus (Románia); **PÉTER KATALIN** a tört. tud. doktora, tud. tanácsadó (MTA TTI); **SZ. BÍRÓ ZOLTÁN** tud. főmts. (MTA TTI); **SZÁSZ ZOLTÁN** a tört. tud. kand., tud. tanácsadó (MTA TTI)

Rövidítések:

egy.: egyetemi, h.: helyettes, ig.: igazgató, kand.: kandidátus, MTA TTI: Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet, mts.: munkatárs, tört. tud.: történelemtudomány, tud.: tudomány, UCLA: University of California and Los Angeles